

Рецензія

рецензента доктора педагогічних наук, професора
кафедри музичного мистецтва та хореографії
Сбітнєвої Людмили Миколаївни
на дисертацію **ЯРЕМЕНКО Леоніда Михайловича**
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА АНТОНІО САЛЬЄРІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ XVIII - ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)

Сучасний стан національної системи освіти та реалії розвитку українського суспільства вимагають пильної уваги до питань духовного розвитку особистості. Саме музичне мистецтво сприяє формуванню художньо-естетичної культури особистості, розширює горизонти світосприйняття та світобачення, створює образи естетичної та художньої картини світу. Сучасна музична освіта України сьогодні переживає з трансформаційні зміни. Значна увага приділяється виявленню «світоглядних і громадянських якостей» майбутнього фахівця та передачі молодому поколінню кращих традицій минулого, особливого значення набуває інтенсивний пошук визначних «постатей минулого» в мистецькій освіті, розуміння специфіки «консерваторського феномену» XIX століття. Входження України до європейського освітнього простору має орієнтувати творчу молодь на розуміння мистецьких традицій західного зразка в умовах сучасної академічної мобільності.

Таким чином, питання розвитку музичної освіти в інших країнах в різні історичні періоди викликають у фахівців значний інтерес. Особливу увагу викликає розвиток музичної освіти у Відні в кінці XVIII-на початку XIX століть, коли розпочався процес становлення та розвитку європейської вищої мистецької освіти. І Антоніо Сальєрі, перший ректор Віденської консерваторії є яскравим представником цієї епохи.

У цьому аспекті дослідження педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі є актуальним, вважаємо, що педагогічна спадщина великого австрійсько-італійського композитора досліджена недостатньо..

Дисертаційне дослідження Яременко Л.М. присвячене педагогічній спадщині Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).

Яременко Л.М. дотримувався вимог до викладу і оформлення дисертації, що дало змогу побудувати логічну структуру дослідження, висвітлити усі аспекти представленої проблеми. У дослідженні ґрунтовно розкрито категоріально-понятійний апарат. Застосовані автором методи: ретроспективний, термінологічної селекції, реконструкції, хронологічний, бібліографічний, джерелознавчої критики, змістовно-порівняльний дали змогу досліднику не тільки простежити спадщину Антоніо Сальєрі, а й з'ясувати взаємозв'язок між педагогічними напрацюваннями Сальєрі та педагогічною спадщиною його учнів; уточнити окремі музичні терміни; відтворити події епохи на рубежі XVIII – XIX століть у межах предмета дослідження; дослідити музично-освітній процес у роботі європейських консерваторій; охарактеризувати життєвий та творчий шлях композитора і викладача; вивчити епістолярні джерела, нотні стародруки, мемуари тощо; перевірити достовірність інформації на основі порівняння наукових статей і праць.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі**» автором визначено наукові підходи до вивчення педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі та місце спадщини в європейській мистецькій освіті кінця XVIII першої половини XIX ст. Виділено основні напрями дослідження його творчості та простежено трансформаційні зміни у вищій музичній освіті країн Західної Європи.

Узагальнення наукових джерел приводить дисертанта до висновків про те, що Віденська консерваторія стала своєрідним «золотим містком» із середньовічної музичної освіти в Новий час і зайняла «центрове становище»

у Європі. Дисертант наголошує, що Віденська консерваторія також дала поштовх в музично-інтелектуальному розвитку для інших європейських закладів музичної освіти.

Завдяки глибокому аналізу досліджуваних джерел дисертантом з'ясовано передумови виникнення й три шляхи формування в кожній із означених країн вищої музичної освіти консерваторського напрямку. Автор наголошує, що саме завдяки наполегливій і творчій діяльності першого ректора Віденської консерваторії Антоніо Сальєрі, його вмінню відшукувати й відшліфовувати таланти, завдяки його педагогічній школі з неї вийшли всесвітньо відомі композитори, геніальні інструменталісти-виконавці і вокалісти, а також талановиті викладачі-методисти.

У другому розділі **«Формування школи Антоніо Сальєрі та її змістовне наповнення»** дисертантом Яременко Л.М. досліджується вплив видатних учителів-музикантів Флоріана Леопольда Гассмана та Крістофа Вільгельма Глюка на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі. Виділено етапи його педагогічної діяльності та критерії для їхнього виокремлення, з'ясовано педагогічні ідеї, основоположні принципи (творчий взаємозв'язок композиторського мистецтва, виконавства та методики вивчення твору, єдність виконавської і педагогічної творчості, поєднання індивідуальних занять із практичним керівництвом колективами, єдність логічного, драматичного та технічного начал, поступовість та наступність у процесі навчання, природовідповідність, ґрунтовність, професійна спрямованість і зв'язок з життям, «драматичність», відповідальність і самостійність, співтворчість, полімовність) в педагогічній школі Антоніо Сальєрі. Показано поліпедагогічний принцип навчання Антоніо Сальєрі та порівняно його із сучасним розумінням поліпедагогічної дійсності. Також виділено напрями благодійницької діяльності.

Багато в чому завдяки педагогічній школі Антоніо Сальєрі та його педагогічним принципам, як стверджує автор, світ отримав таких геніальних

представників музичного мистецтва, як Людвіг Бетховен, Франц Шуберт, Ференц Ліст, Ігнац Мошелес; видатних співачок свого часу Катаріну Кавальєрі, Анну Мільдер-Хаунтман, Фортунату Франчетті, Амалію Хенель та інших.

У третьому розділі **«Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в європейському просторі та освіті XIX ст.»** дисертантом досліджено педагогічну спадщину Антоніо Сальєрі в європейському просторі в контексті становлення мистецької педагогіки через його найвидатніших учнів. Відтворено творчий портрет Йоганна Непомука Гуммеля в контексті педагогічної школи Антоніо Сальєрі; з'ясовано засади вокально-педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі через творчість Фортунати Франчетті; виявлено основи композиторсько-педагогічної школи Антоніо Сальєрі через щоденник Людвіга Бетховена; показано використання «сальєрівської» музичної термінології в педагогічній і композиторській діяльності Ференца Ліста. Яременко Л.М доводить, що Антоніо Сальєрі залишив після себе не лише величезну музичну спадщину, а й значну кількість учнів, серед яких можна назвати таких знаменитих композиторів та музикантів, як Людвіг ван Бетховен, Ференц Ліст, Франц Шуберт, Карл Черні, Луїджі Керубіні, Ян Непомук Гуммель, Джакомо Мейєрбер, Ігнац Мошелес, Франц Ксавер Зюсмайр, Йозеф Вайгль, Петер фон Вінтер та, нарешті, молодший син Моцарта Франц Ксавер Вольфганг Моцарт. Саме з його педагогічній школи вийшли знамениті «примадонни» оперної сцени Катаріна Кавальєрі (перша Констанца, Анна Мільдер-Хауптман, Анна Краус-Враніцкі, Катаріна Вальбах, Амалія Хенель, Фортуната Франчетті, творчість якої була проаналізована, та багато інших.

Проаналізований внесок його учнів у європейську музичну педагогіку (інструментально-композиторський напрям) Йоганна Непомука Гуммеля, (вокально-педагогічний) через творчість співачки Фортунати Франчетті, композиторсько-педагогічний через щоденник Людвіга Бетховена;

мовно-теоретичний через використання «сальєрівської» музичної термінології в педагогічній і композиторській діяльності Ференца Ліста.

Дослідник впевнений, що педагогічна постать Антоніо Сальєрі була незаслужено знеціненою після виходу друком маленької трагедії О.С. Пушкіна «Моцарт і Сальєрі» та драми П. Шафера «Амадей». І тих, хто вивчав зарубіжну музичну літературу, певною мірою було незрозуміло, чому юний Л. Бетховен віддав перевагу А. Сальєрі, а не Й. Гайдну для індивідуальних занять. А. Сальєрі дійсно був з талановитим композитором, активним суспільно-громадським діячем, першим ректором найзаангажованішої в XIX столітті європейської консерваторії і безкорисливим геніальним педагогом для найгеніальніших учнів.

Сьогодні мистецька школа Антоніо Сальєрі продовжує удосконалюватися, розвиватися й еволюціонувати через його учнів у багатьох поколіннях, не перестає перебувати в постійній генезі не лише в країнах Європи, а й усього світу.

Узагальнюючи аналіз розділів дисертації, зазначимо, що безперечною заслугою дисертанта є визначення наукових підходів та основних напрямів дослідження педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі; здійснення аналізу трансформаційних змін у вищій музичній освіті Європи від неаполітанських консерваторій до Віденської (XVI – XIX ст.); з'ясування впливу видатних учителів-музикантів на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі. Доведено, що його наставники – Флоріан Леопольд Гасман і Крістоф Віллібальд Глюк – без сумніву визначили творчу долю А. Сальєрі. Робота завершується розгорнутими й структурованими висновками, що відповідають поставленим завданням, є послідовними та відображають усі аспекти проведеного наукового пошуку; виділено етапи педагогічної діяльності Антоніо Сальєрі та критерії для їхнього виокремлення; обґрунтовано педагогічні ідеї та виділено основоположні принципи педагогічної спадщини; показано розвиток педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в діяльності його учнів і послідовників.

Обґрунтованість наукових положень, їх достовірність та новизна дисертаційного дослідження Яременко Л.М. зумовлені логікою викладу матеріалу та акцентуванням уваги на питаннях педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі.

Беззаперечними перевагами дисертаційної роботи можна визнати наступне:

1. Чітко визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, а також широка апробація його матеріалів на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях.

2. Значна інформаційна насиченість дослідження, що повноцінно віддзеркалюється у змісті дисертації, відповідних розділах та висновках.

3. Результати дослідження можна використати у наукових працях проблемного, синтетичного та узагальнюючого характеру.

4. Широка практична значущість дослідження зумовлена невід'ємною єдністю теорії і практики музично-педагогічно освітньої діяльності мистецтвознавчих закладів.

Високий рівень дисертаційної роботи, осмисленість її завдань та ґрунтовність проведеного дослідження забезпечує ґрунтовна джерельна база дослідження, яка охоплює 223 позиції (з них 25 архівні матеріали та 113 джерел іноземними мовами). Обсяг проведеної пошукової роботи, глибина аналізу різноманітних джерел засвідчують достовірність отриманих автором результатів дисертації та вірогідність її наукових висновків та рекомендацій.

Підкреслимо також і той очевидний факт, що результати опанованого дослідження знайшли широке публічне висвітлення: Яременко Л.М. опубліковано 15 наукових і навчально-методичних праць. Публікації автора відображають основний зміст та положення дисертації.

Високо оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Яременко Л.М., вважаємо за доцільне у дискусійному плані висловити такі думки, а саме:

1. У другому параграфі першого розділу, на наш погляд, слід було б ширше описати історію розвитку італійського музичного мистецтва та італійської опери з кінця XVI століття, з періоду пізнього Відродження в епоху Ренесансу — час культурного і художнього підйому в Італії, коли почали створюватися музичні академії, професійні музичні заклади - консерваторії. Народження опери було підготовлено усім розвитком італійської музичної культури, а Неаполь став оперним центром не тільки Італії, але й всієї Західної Європи і впливав на становлення та розвиток творчості талановитих музикантів. Італія манила до себе композиторів, музикантів, співаків із інших країн. Багато з них завершували в Італії свою освіту. Серед центрів музичної професійної освіти виділялась Болонська філармонічна академія). Вважаємо, що на розвиток творчої особистості Антоніо Сальєрі, який зростав в Італії, музична культура тієї епохи значно вплинула.
2. У другому розділі визначено основоположні принципи педагогічної школи Антоніо Сальєрі. Є важливим той факт, що деякі з його принципів знайшли своє подовження в сучасній музичній педагогіці. На наш погляд, можна було б поєднати принцип 2 (принцип творчого взаємозв'язку композиторського мистецтва, виконавства та методики вивчення твору) з принципом 3 (принцип єдності виконавської і педагогічної творчості).
3. У дисертації дисертант не виділяє методи, якими користувався Маєстро. Вважаємо, що їх можна було б визначити і описати, адже вони витікають з принципів педагогічної школи Антоніо Сальєрі.
4. Значна увага в дисертаційній роботі приділяється питанням, пов'язаним з підготовкою вокалістів. Вважаємо, що можна було б більше увага приділити і підготовці інструменталістів у педагогічній школі Маєстро. Вважаємо, що доцільним було б автору дисертації надати більш ширшу інформацію щодо відбору виконавцям художнього репертуару.
5. Відомо, що в ті роки творчо працював відомий український композитор Д. Бортнянський, в творчості якого вагоме місце також займала

церковна музика. Д. Бортнянський Д. Березовський (обидва отримала європейську музичну освіту) і А. Ведель - яскраві представники «золотої доби» української музики. Вони створи твори, які увійшли у скарбницю світової хорової музики. Чи можемо ми виявити якісь аналогії в музично-педагогічній творчості А. Сальєрі та Д. Бортнянського?

Висловлені зауваження, однак, не знижують наукової цінності та значення проведеного дисертантом обсягу роботи у теоретичному й практичному вимірах і його висвітлення в дисертаційній праці та в публікаціях.

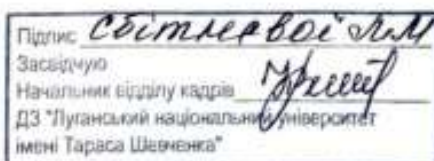
Отже, вважаємо, що дисертація Яременко Л.М. «ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА АНТОНІО САЛЬЄРІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ XVIII - ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)» є самостійним, завершеним дослідженням актуальної проблеми, що становить теоретичний інтерес і має практичне значення. Дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Яременко Леонід Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії.

Рецензент

доктор педагогічних наук,
професор кафедри
музичного мистецтва та хореографії,
Інституту культури та мистецтв
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

Сбітнєва Л. М.

Віта Шекітвчєв

